

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 684 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonalievich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalarini investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisii faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkinjonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafuz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	
Davlat qarz siyosatini optimallashtirishda islomiy moliya instrumentlarining qo‘llanish imkoniyatlarini kengaytirish yo‘nalishlari	299
Tilabov Nasrulla Tashmurotovich	
Роль институциональных структур фондового рынка в обеспечении финансовой стабильности.....	305
Камилова Севара Анваровна	
The Impact of Digitalization on the Management System in the Entrepreneurial Environment of Uzbekistan.....	309
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
China’s Investment Strategy in Uzbekistan: Sectoral Trends and Strategic Implications (2013–2024).....	313
Maftuna Nuriddinova	
Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati	319
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Raqamli boshqaruvning afzalliklari va uni rivojlantirish istiqbollari	324
Xolbayeva Marg‘uba Qazoqboyevna	
Korporativ boshqaruvning nazariy asoslari: O‘zbekistonda qo‘llanish imkoniyatlari.....	328
Jumayeva Guzal Sherxon qizi	
Audit organizations in Uzbekistan	332
Razzaqov Jasur Xamraboevich, Yaqubov Matrasul Mavlonberdiyevich, Sabirova Nodira Komil qizi	
Xorijiy investitsiyalarning turlari va xususiyatlari	337
Gofurov Doston Boxromovich	
Mahalliy budjet mablag‘larining samaradorligini oshirishda auditning o‘rni.....	341
Primova Shaxnoza Komiljonovna	
Модели управления государственными финансами в зарубежных странах.....	345
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
O‘zbekistonning sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishi: yashil o‘sish indikatorlari tahlili	352
Hakimov Anvarjon Abdulloyevich	
Innovation management in the education system: practical challenges, international experience, and effective strategies based on the example of Uzbekistan.....	356
Imomov Inomiddin Abdulxamidovich, Egamberdiyev Farxod Botirovich	
Трансформация энергетического комплекса Узбекистана: текущее состояние и перспективы развития	363
Хмель Е.В., Мирджалилова Д.Ш., Дерюгина Е.А., Лозовская Н.А.	

Improving the efficiency of personnel management and optimizing labor costs in Sam Glass LLC.....	368
Musayeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Interactive design and museum management: enhancing guided tours through IOT and virtual solutions.....	374
Ibrokhimova Aziza Abbasovna	
Hududlar investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	379
Imomova Kamola Novfal qizi	
"Innovatsion usulda baliq yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari (Sirdaryo tumani misolida)"	385
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	
Bank filial tarmoqlari samaradorligini baholashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekiston banklari amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	392
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlarinin elektron savdolarining o'rni	398
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Реализация концепции развития рынка зеленой экономики в сфере экономической безопасности Республики Узбекистан.....	401
Юнусова Римма Рахманбердиевна	
Tijorat banklaridan "foyda" solig'ini undirishning bugungi holati.....	408
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	415
Abasova Gulirano Rahmatullo qizi	
Xorijiy tajribalar asosida ekologik tadbirkorlikning innovatsion va investitsion yo'nalishlarini tashkil etish	419
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
Sanoat korxonalari jozibadorligini oshirishda marketing strategiyasini amalga oshirish xususiyatlari	424
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Turizm sohasida investitsion faoliyat: nazariy asoslar va amaliy yo'nalishlar.....	428
Ergashev Durdonaxon Aziz qizi	
Qashqadaryo viloyatida barqaror turizmning rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolar tahlili.....	432
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investitsion resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar.....	436
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Xususiyy banklar faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning moliya bozoriga ta'siri	441
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Mehnat resurslari tushunchasi, tarkibi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	447
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Xorijiy davlatlar tajribasida moliyaviy siyosatning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli.....	453
Jabborova Dilafruz	
The impact of exchange rate policy on the financial-monetary system and economic growth.....	459
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
Современные вызовы и модельные подходы к обеспечению конкурентоспособности банковской системы Узбекистана.....	464
Юлдашева С.Ш.	
Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish yo'llari	470
Ishimova Mohinur Absalomovna	
Innovative pathways for advancing sustainable tourism in Uzbekistan.....	477
Feruz Karimov	

Tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari.....	482
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekistonda sanoat zonalarining rivojlanish bosqichlari va huquqiy-me'yoriy asoslari	488
Vafoyev Akmal Ikromovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanishda Germaniya tajribasi	493
Pardayeva Maftuna Ulug'bek qizi	
Korxonalar moliyaviy faoliyati bo'yicha auditorlik risklarini xalqaro standartlar asosida baholash	497
Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Abduxalil-zoda Ra'no Muzaffar qizi	
Ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibi va ularni pasaytirish usullari	501
Sodiqov Mirahror Abbos o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda mahalliy budjetlarning ahamiyati.....	509
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
The role of small business enterprises in enhancing the well-being of the population in Uzbekistan	513
Djalilova Shaxlo Ismoiljon kizi	
O'zbekistonda IPOlarni tashkil etish jarayonlari tahlili	518
Alikulov Azamat Tuygunovich	
Kichik sanoat zonalarini faoliyatining iqtisodiy-statistik tahlili (Surxondaryo viloyati misolida).....	522
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Hududlarning innovatsion turistik salohiyatini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	528
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Integrating circular economy principles in marketing and operations of grape export companies for green transition.....	534
Usmonova Diyora Mahmud kizi	
Foreign experiences of improving the quality of services in the field of tourism.....	541
Raxmonov Siyovush Turob ugli	
Z avlodining iste'dodli vakillari uchun raqobat: davlat boshqaruvi sektorining maqsadga yo'naltirilgan raqamli avlodni jalb etish strategiyalari.....	546
Nosirova Shaxzoda Bohodir qizi	
O'zbekiston Respublikasida uglerod solig'ini joriy etish orqali soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish imkoniyatlari: ekologik, iqtisodiy va institutsional yondashuv	560
Jo'rayev Ahmad Saitnazar o'g'li	
Tijorat banklari reytingiga ta'sir qiluvchi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili.....	566
Karabayev Nodir Abduhamidovich	
Budjet tashkilotlarida tuziladigan moliyaviy hisobotlarning ahamiyati.....	578
Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	582
Хусейнов Рахим Али оглы	
Zamonaviy HR texnologiyalarining korxonalar samaradorligiga ta'siri: "O'zbekiston temir yo'llari" AJ tajribasi.....	589
Xursanova Gulshan Ravshan qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida innovatsion menejment strategiyalarining samaradorligini oshirish yo'llari	593
Pulatova Dildora Abdushukurovna	
Oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llashning bugungi kunda o'rni va ahamiyati.....	600
Xolmirzayeva Gulruxsor Maxammetovna	
Интеграция информационно-коммуникационных технологий в зеленую экономику: цифровые технологии для устойчивого развития.....	604
Бозорова Ирина Жуманазаровна	

Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	608
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Цифровизация зеленой экономики: синергия технологий для устойчивого будущего	616
Мухамадиева Кибриё Баходировна, Умарова Надира Рахмановна, Шарипова Зулфия Шокиржоновна, Эшпулатова Хусния Мирғолиб кизи	
O'zbekistonda to'qimachilik mahsulotlari bozori va rivojlanishi	621
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
Samarqand viloyatida tikuv-to'qimachilik sanoatining rivojlanish holati va ishlab chiqarish hajmining prognozi.....	629
Ikramova Taxmina Latifovna	
Повышение эффективности управления рисками в проектах государственно-частного партнерства в сфере услуг	639
Айтбаева Гульзада Куанышбаевна	
Surxondaryo viloyati iqtisodiy o'sish darajalarini ekonometrik modellashtirish	645
Pardayeva Ma'rifat Muzaffarovna	
Зарубежный опыт развития экономики ресурсно-сырьевых регионов: модели диверсификации и возможности адаптации.....	654
Севара Кахрамоновна Хакбердиева	
Xizmat ko'rsatish sohasida raqobatbardoshlikni oshirishning ahamiyati	658
Abduvoxidova Mohinur Akmalovna	
O'zbekiston sug'urta bozorida esg va yashil moliya instrumentlaridan foydalanish holati va imkoniyatlari.....	662
Zoyirov Laziz Subxonovich	
Xorazm viloyatida transport xizmatlari ko'rsatishning amaldagi holati tahlili va uni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	668
Sharipova Bibijon Baxtiyorovna	
Ulgurji savdo qoidalari va chakana savdodan farqli tomonlari	678
Batirova Raxima Abdujabbarovna, Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	

ULGURJI SAVDO QOIDALARI VA CHAKANA SAVDODAN FARQLI TOMONLARI

Batirova Raxima Abdujabbarovna

Namangan davlat texnika universiteti dotsenti,
iqtisodiyot fanlari nomzodi
ORCID: 0009-0007-7606-2653

Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich

Namangan davlat texnika universiteti dotsenti,
iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)
Email: xulugbek1984@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3589-373X

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda ulgurji va birja savdolarini erkinlashtirish hamda ushbu jarayonlarni tartibga solishda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning ilmiy asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotda tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tashkil etishning tashkiliy-huquqiy bazasi, ularning moliyaviy resurslari va majburiyatlari, daromad va xarajatlarni hisobga olish mexanizmlari hamda yakuniy moliyaviy natijalarni shakllantirish jarayonlari o'rganilgan. Shuningdek, soliq va majburiy to'lovlar hisobi, moliyaviy hisobotlarni tuzish standartlari va ular ulgurji hamda birja savdolari samaradorligiga ko'rsatadigan ta'siri ilmiy jihatdan yoritilgan. Mazkur tadqiqot natijalari savdo bozorini erkinlashtirish sharoitida korxonalar moliyaviy barqarorligini ta'minlash, naqd pulsiz hisob-kitob tizimini rivojlantirish va litsenziyalash amaliyotini takomillashtirish bo'yicha nazariy va amaliy xulosalar beradi.

Kalit so'zlar: ulgurji savdo, chakana savdo, birja, hisob-kitob, korxona, naqd pulsiz hisob-kitob, litsenziya.

Abstract: This article analyzes the scientific foundations of economic reforms carried out in Uzbekistan aimed at liberalizing wholesale and exchange trade and regulating these processes. The study examines the organizational and legal framework of entrepreneurial entities, their financial resources and liabilities, mechanisms of accounting for income and expenses, as well as the processes of forming final financial results. In addition, the study highlights the accounting of taxes and mandatory payments, standards for preparing financial statements, and their impact on the efficiency of wholesale and exchange trade. The findings of this research provide theoretical and practical conclusions for ensuring financial stability of enterprises under trade market liberalization, developing a cashless settlement system, and improving licensing practices.

Key words: wholesale trade, retail trade, exchange, accounting, enterprise, cashless settlement, license.

Аннотация: В данной статье проанализированы научные основы экономических реформ, проводимых в Узбекистане в целях либерализации оптовой и биржевой торговли, а также регулирования данных процессов. В исследовании изучены организационно-правовая база деятельности субъектов предпринимательства, их финансовые ресурсы и обязательства, механизмы учета доходов и расходов, а также процессы формирования окончательных финансовых результатов. Кроме того, раскрыты вопросы учета налогов и обязательных платежей, стандарты составления финансовой отчетности и их влияние на эффективность оптовой и биржевой торговли. Полученные результаты исследования позволяют выработать теоретические и практические выводы по обеспечению финансовой устойчивости предприятий в условиях либерализации торгового рынка, развитию системы безналичных расчетов и совершенствованию практики лицензирования.

Ключевые слова: оптовая торговля, розничная торговля, биржа, расчеты, предприятие, безналичные расчеты, лицензия.

KIRISH

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi mustaqillik yillarida milliy iqtisodiyotning bozor tamoyillari asosida shakllanishi va rivojlanishi yo'lida muhim bosqichlarni bosib o'tdi. Bu jarayonda ma'rifatli (sivilizatsiyalangan) bozor iqtisodiyotini barpo etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek, "bozor iqtisodiyoti qonuniyatlariga asoslangan samarali tizimni shakllantirmasdan turib, iqtisodiy barqarorlik va xalq farovonligiga erishib bo'lmaydi". Mazkur yondashuv savdo sohasini chuqur isloh qilish, tartibga soluvchi qonunchilikni takomillashtirish va huquqiy-me'yoriy bazani zamonaviy talablar darajasiga olib chiqishni taqozo etadi.

Savdo tizimi mamlakat iqtisodiyotining ajralmas bo'g'ini hisoblanib, u ulgurji va chakana segmentlar orqali faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, mazkur ikki shaklning o'zaro farqlari va ularning iqtisodiy muomaladagi o'rni aniq belgilanishi zarur. Amaldagi qonun hujjatlarini tahlil etar ekanmiz, ulgurji va chakana savdo o'rtasidagi aniq chegaralarni huquqiy jihatdan belgilashda ayrim bo'shliqlar mavjudligi kuzatiladi. Masalan, chakana savdo jarayonida mahsulotni sotib olish uchun naqd pul yoki oddiy savdo kvitansiyasi yetarli bo'lsa, ulgurji savdoda bunday tartib sezilarli darajada murakkab va huquqiy jihatdan mustahkamlangan. Xususan, ulgurji savdo operatsiyalarini amalga oshirishda shartnoma tuzish, hisob-faktura, yo'l varaqasi va boshqa zaruriy hujjatlarni rasmiylashtirish talab etiladi.

Bu esa o'z navbatida ulgurji savdoning ko'proq yuridik shaxslar, xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyati bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Ugurji savdoning huquqiy tartibga solinishi xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasidagi hisob-kitob intizomini kuchaytiradi, shaffoflikni ta'minlaydi va iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlaydi. Shu boisdan ham, savdo faoliyatining mazkur turi davlat tomonidan qat'iy nazorat ostida olib boriladi. Chakana savdo esa asosan yakka tartibdagi iste'molchilar ehtiyojini qondirishga xizmat qiluvchi soha bo'lib, unda huquqiy jarayonlar nisbatan soddalashtirilgan.

Xulosa qilib aytganda, ulgurji va chakana savdo tizimining farqlarini ilmiy asosda o'rganish, ularning iqtisodiy mazmunini chuqur tahlil qilish hamda huquqiy me'yorlarni mukammallashtirish O'zbekistonda bozor iqtisodiyoti sharoitida savdo sohasining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida bir nechta ilmiy-uslubiy yondashuvlardan foydalanildi. Avvalo, qiyosiy tahlil usuli yordamida O'zbekistondagi ulgurji va chakana savdo tizimining rivojlanish xususiyatlari boshqa davlatlar tajribasi bilan solishtirildi. Bu orqali milliy savdo tizimidagi o'xshashlik va farqlar aniqlanib, amaliyotga tatbiq etilishi mumkin bo'lgan ilg'or tajribalar o'rganildi.

Analitik va statistik tahlil usullari savdo bozorida mavjud ko'rsatkichlarni qayta ishlash, ularning o'sish dinamikasini aniqlash va asosiy tendensiyalarni ko'rsatishga xizmat qildi. Shu bilan birga, tanlama kuzatish usuli orqali ayrim xo'jalik subyektlari faoliyatidagi moliyaviy natijalar, soliq hisoboti va huquqiy tartibotlar o'rganildi.

Savdo tizimini chuqurroq tahlil qilishda ko'p omilli ekonometrik yondashuvdan foydalanilib, narx, talab, taklif, soliqlar va bozor infratuzilmasi kabi determinantlarning o'zaro ta'siri o'rganildi. Modellashtirish va iqtisodiy-matematik usullar turli stsenariylarni yaratish va ularning samaradorligini baholashda qo'llanildi.

Noaniqliklarni hisobga olish uchun noaniq to'plam nazariyasi, kelajakdagi tendensiyalarni belgilashda esa prognozlash metodlaridan foydalanildi. Natijada, mazkur metodologik asos tadqiqotda nazariy xulosalar chiqarish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga zamin yaratdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Naqd yoki naqd pulsiz hisob-kitob turi ulgurji va chakana savdoning ajralish mezonini sifatida amal qilmay qo'ydi. Bugungi kunda chakana savdoga haqiqatda naqdsiz hisob-kitob yo'li bilan tovarlarni hech bir cheklovlarisiz sotish imkoniyati berildi. Bu esa juda yaxshi, ham so'm qadrini mustahkamlaydi, ham naqd va naqdsiz pullar qiymatini yaqinlashtiradi.

Ulgurji savdoda korxonalarida ham ahvol shunday. Bir tomondan, tovarlar faqat tuzilgan shartnomalar asosida va o'zaro hisob-kitoblarning naqd pulsiz shaklida ulgurji sotilishi mumkin (407-son Nizomning 10-bandi). Ikkinchi tomondan, ulgurji savdo korxonalariga o'zining firma do'konlari orqali naqd pulga mayda ulgurji va chakana savdoni amalga oshirishga ruxsat beriladi (Prezidentning 30.06.2003-yildagi PF-3270-son Farmoni 4-bandi).

Demak, ko'rib turganimizdek, bugungi kunda ulgurji va chakana savdo o'rtasidagi to'siq borgan sari yo'qolib boryapti. Nazariyada ishlab chiqaruvchilar o'z mahsulotlarini ulgurji savdo korxonalariga, ular esa chakana korxonalarga, ushbu korxonalar iste'molchilarga sotishadi deb ta'kidlanadi. Biroq, shohidi bo'lganimizdek, amalda ulgurji korxonalar chakana savdo bilan shug'ullanmoqda, chakana savdo korxonalari esa tovarlarni

naqd pulsiz hisob-kitob yo'li bilan – plastik kartochkalar orqali hech bir cheklovlarisiz realizatsiya qilishlari mumkin.

Bularning hammasi tadbirkorlik faoliyatini yuritish shartlarining liberallashtiruviga olib kelishidan dalolatdir. Biroq, bu ijobiy jarayonlarda ulgurji va chakana savdo faoliyatiga soliq solishning turli rejimlarining mavjudligi ba'zida muammolar tug'dirmoqda.

Bir yo'la ulgurji va chakana savdo bilan shug'ullanadigan savdo korxonalari YaSTning yagona stavkasi (5%) mavjud bo'lgan taqdirda ham alohida-alohida hisob yuritishlari shart, chunki bu YaSTning eng kam miqdorini belgilash zaruriyatiga asoslangan.

Ulgurji savdo chakana savdodan ustunlik qilganda, eng kam miqdor yer solig'ining 3 baravaridan kelib chiqib hisoblanadi. Agar chakana savdo ulgurji savdodan ustunlik qilsa, qat'iy belgilangan soliq summasidan hisoblanadi. Qanchalik g'alati tuyulmasin, biroq bitta savdo korxonasida yil mobaynida eng kam soliq solinadigan turli ob'ektlar mavjud bo'lishi mumkin.

Soliq kodeksida belgilanishicha, savdo korxonalari (ulgurji va chakana) xodimlarning sonidan qat'i nazar yagona soliq to'lovini (YaST) to'lovchilardir. Bu, bizning fikrimizcha, to'g'ri bo'lsa-da, biroq bunda o'ziga xos murakkabliklar mavjud.

Chakana savdo korxonalari uchun soliq to'lovchining joylashgan joyiga qarab 1%dan 4%gacha, ulgurji savdo korxonalari uchun 5% YaST stavkasi belgilangan. Ulgurji va chakana savdo korxonalari uchun turli stavkalarining mavjudligi, shuningdek chakana savdo uchun ularning joylashgan joyiga qarab tabaqalashtirilishi muammolarni yuzaga keltiradi. Birinchidan, bu soliq ma'muriyatchiligini murakkablashtiradi. Ikkinchidan, soliq yukini kamaytirish uchun savdo korxonalarini yanada past stavkalarni qo'llashga undaydigan sharoitlar kelib chiqadi.

1-jadval. Ulgurji va chakana savdoni qiyoslash jadvali

		Ulgurji savdo	Chakana savdo
1	Vikipediya bo'yicha xalqaro tushuncha	Tovar pirovard foydalanish uchun emas, balki biznes ehtiyojlari uchun sotiladigan, bunda xaridor identifikatsiyalanadigan tashkilotlar o'rtasidagi savdo	Pirovard iste'molchiga tovarlarni sotish
2	O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari bo'yicha tushuncha	Tijorat maqsadlarida yoki o'z ishlab chiqarish-xo'jalik ehtiyojlari uchun foydalanish uchun hisob-kitoblarning naqdasiz shaklida xarid qilinadigan tovarlarni sotish	Savdo sohasida yakuniy iste'mol uchun, undan tijorat maqsadlarida foydalanish huquqsiz aholiga tovarlarni donalab yoki ko'p bo'lmagan miqdorlarda naqd pulga sotishni nazarda tutuvchi faoliyatni amalga oshirish
3	Litsenziyalash	Hokimiyat tomonidan amalga oshiriladi	Talab etilmaydi
4	Ustav fondi miqdori	EKIHning 3 500 baravaridan kam emas, unda pul mablag'lari – EKIHning 1 200 baravaridan kam bo'lmashligi lozim	Cheklanmagan
5	Savdo faoliyati sub'ektlari	Yuridik shaxslar	Yuridik va jismoniy shaxslar
6	Naqd yoki naqdsiz hisob-kitob	Naqd pulsiz hisob-kitob; o'zining firma do'konlari orqali naqd hisob-kitob	Naqd hisob-kitob; oylik tovar oborotidan 10% doirasida naqdsiz hisob-kitob; umumiy tovar oboroti hajmining 10%idan ortiq miqdorda naqdsiz hisob-kitob – faqat ijtimoiy soha tashkilotlari uchun
7	Plastik kartochka bo'yicha realizatsiya qilish	Mumkin	Mumkin
8	Realizatsiya hajmi	Cheklanmagan	Donalab yoki kichik miqdorda
9	Soliq solish	Yagona soliq to'lovi (YaST)	Yagona soliq to'lovi (YaST)
9.1.	YaST solish ob'ekti	Tovar oboroti	Tovar oboroti
9.2.	Stavka miqdori	5%	1%dan 4%gacha

9.3.	Eng kam to'lanadigan soliq miqdori	Yer solig'ining 3 baravari	Savdo bilan shug'ullanuvchi yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun qat'iy belgilangan soliq
9.4.	Bo'nak to'lovlari	5%	Mavjud emas

Bugungi kunda ulgurji va chakana savdo o'rtasidagi to'siqlarning bartaraf etilishida ularga soliq solish bobida tafovutlar va murakkabliklar mavjud. Shu sababli savdo faoliyati uchun sharoitlarni yanada liberallashtirish yo'lida quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir:

1) ulgurji va chakana savdo tushunchalari ta'riflarida farqlarni olib tashlash, birinchi navbatda, ulardan naqd-naqdsiz hisob-kitob shakllari va realizatsiya qilingan tovarlar miqdori mezonlarini chiqarib tashlash kerak. Keyinchalik ulgurji savdoni litsenziyalashni bosqichma-bosqich bekor qilish to'g'risidagi masalani ko'rib chiqish;

2) barcha savdo korxonalari – ulgurji, ulgurji-chakana, chakana savdo korxonalari uchun joylashgan joyiga qarab, YaSTning yagona stavkasini joriy qilish, masalan, barcha imtiyozlarni bekor qilish bilan tovar oborotidan 3%. Budjet yo'qotishlari bo'lmasligi uchun hisob-kitob asosida stavka miqdorini aniq belgilash lozim;

3) barcha savdo korxonalari uchun YaSTning yagona eng kam miqdorini joriy qilish. Bu, bizning fikrimizcha, biron-bir ob'ektiv ko'rsatkichga tutashgan qat'iy belgilangan soliq bo'lishi mumkin;

4) barcha savdo korxonalari uchun (ilgari faqat ulgurji korxonalar uchun bo'lgan) YaST stavkasi miqdorida yagona bo'nak to'lovini joriy qilish.

Oldingi yillarda ulgurji savdo faqat naqd pulsiz hisob-kitoblar uchun amalga oshirilgan. Ammo Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 8-martdagi 201-son qarori bilan o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi. O'z ishlab chiqargan tovarlarni boshqa yuridik shaxslarga, shuningdek, yakka tartibdagi tadbirkorlarga naqd pulga sotish imkoniyati paydo bo'ldi.

Ulgurji savdoni davlat tomonidan tartibga solishdan maqsad birinchi navbatda alohida hisob-kitob qilish tartibini belgilash edi. Chunonchi, ulgurji savdoga litsenziya olgan korxonalargina o'zlari ishlab chiqarmagan tovarlarni faqat naqd pulsiz hisob-kitob qilish yo'li bilan yuridik shaxslarga va yakka tartibdagi tadbirkorlarga sota olardi. Boshqa tomondan, ulgurji savdoga litsenziyasi bo'lmagan chakana korxonalarga o'tgan oyda tovar oborotining 10%i doirasida naqd pulsiz hisob-kitob qilish yo'li bilan tovarlarni sotishga ruxsat berilardi.

Birinchidan, yuridik shaxslarga o'zlari ishlab chiqargan tovarlarni boshqa yuridik shaxslarga, shuningdek yakka tartibdagi tadbirkorlarga naqd pulga sotishga ruxsat berildi. Naqd hisob-kitob qilish sharti – taraflar o'rtasida shartnoma tuzilgan bo'lishi, bitta shartnoma doirasida qabul qilinadigan summa 100 BHMdan kam bo'lishi kerak, nazorat kassa mashinasi cheki albatta rasmiylashtiriladi, pullar esa inkassatsiya qilinadi yoki bankka mustaqil ravishda topshiriladi.

Ikkinchidan, endi ulgurji savdoni (yuridik shaxsning boshqa yuridik shaxsga yoki yakka tartibdagi tadbirkorga tovarlarni sotishi) naqd va naqd pulsiz hisob-kitob qilish yo'li bilan amalga oshirish mumkin.

Bunda ham naqd pulda hisob-kitob qilganda shartnoma tuzish, nazorat kassa mashinasidan foydalanish, olingan naqd pulni inkassatsiya qilish (bankka topshirish) zarur, bitta shartnoma doirasidagi summa esa 100 BHMdan oshishi mumkin emas.

Uchinchidan, chakana savdo korxonalari va yakka tartibdagi tadbirkorlarga tovarlarni xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga naqd pulsiz shaklda, shu jumladan korporativ plastik kartalar orqali sotishga ruxsat berildi. Bunda tovar oborotidagi naqd pulsiz bitimlar ulushiga qarab belgilanadigan cheklovlar bekor qilindi.

Shu bilan birga, tomonlar o'rtasida shartnoma tuzilishi va bitta shartnoma bo'yicha summa 100 BHM dan kam bo'lishi kerak, nazorat kassa mashinasi cheki tuzilishi va pul mustaqil ravishda undirilishi yoki bankka topshirilishi kerak.

O'zbekistonda tovarlar ulgurji savdosi naqd pulsiz va naqd pul shaklida ham, korporativ plastik kartadan foydalangan holda ham amalga oshirilishi mumkin.

Naqd pulda ulgurji savdoni bitta shartnoma doirasida kassa apparatlaridan foydalangan holda 100 BHM gacha bo'lgan miqdorda amalga oshirishga ruxsat beriladi. Jarayon tugagandan so'ng naqd pul mustaqil ravishda olinishi yoki bankka topshirilishi kerak.

O'zbekistonda ulgurji savdo litsenziyasi 2019-yil 1-yanvardan bekor qilindi. Ammo alkogolli mahsulotlar ulgurji savdosi bilan shug'ullanuvchi korxonalar faoliyatini majburiy litsenziyalash saqlanib qolmoqda.

Mahalliy ishlab chiqarilgan pivo va tabiiy vinolarning ulgurji savdosi uchun litsenziya talab qilinmaydi.

Ulgurji va chakana savdo faoliyatini amalga oshirish tartibi to'g'risida nizomning (VMning 26.11.2002-yildagi 407-son Qarori bilan tasdiqlangan) 19-bandiga muvofiq tovarlarni naqd pulsiz hisob-kitob bo'yicha sotish chakana savdo korxonalari tomonidan o'tgan oyda oylik tovar aylanmasi umumiy hajmining 10%i doirasida amalga oshirilishi mumkin. Bunda tovarlar sotilishini hisoblab chiqish har bir oy bo'yicha alohida amalga oshiriladi.

Tovarlarni oldingi oylar hisobiga sotishga yo'l qo'yilmaydi. Chakana savdo korxonalari tovarlarni tovar aylanmasi umumiy hajmining 10%idan ortiqcha naqd pulsiz hisob-kitob bo'yicha faqat ijtimoiy soha tashkilotlari va muassasalari (bolalar, davolash muassasalari, qariyalar uylari, bolalar uylari, nogironlar uylari, o'quv va ma'rifat yurtlari)ga sotishga ruxsat beriladi.

Korporativ plastik kartadan foydalanganda xarid miqdori bo'yicha hech qanday cheklovlar yo'q. Tovarlarni yuridik shaxslarning korporativ plastik kartochkalari bo'yicha realizatsiya qilish chakana savdo korxonalari tomonidan ko'rsatilgan bandning uchinchi va to'rtinchi xatboshilarida nazarda tutilgan cheklovlersiz amalga oshirilishi mumkin.

Agar chakana savdo korxonasi naqd pulsiz hisob-kitob bo'yicha tovarlar realizatsiyasini qonunchilikda nazarda tutilgan cheklashlar doirasida amalga oshirsa, ulgurji savdo faoliyatini amalga oshirish litsenziyasini olish talab etilmaydigan mazkur tovar aylanmasiga soliq solish maqsadida chakana savdo sifatida qaraladi va unga chakana savdo korxonalari uchun belgilangan yagona soliq to'lovi stavkalari bo'yicha soliq solinadi.

Yuqorida keltirilgan normalar faqat tegishli mezonlarga javob berishi, ya'ni nazorat-kassa mashinalari va hisob-kitob terminallari bilan jihozlangan turg'un savdo shoxobchalari orqali realizatsiyani amalga oshirishi, naqd pul tushumini inkassatsiya qilish uchun shartnomaga ega bo'lishi lozim bo'lgan chakana savdo korxonalariiga tatbiq etiladi.

Agar chakana savdo korxonasi naqd pulsiz hisob-kitob bo'yicha tovarlar realizatsiyasini qonunchilikda nazarda tutilgan cheklashlardan ortiq miqdorda amalga oshirgan taqdirda naqd pulsiz hisob-kitob bo'yicha amalga oshirilgan jami realizatsiya ulgurji savdo hisoblanib, uni amalga oshirish uchun litsenziya talab etiladi. Bunda mazkur yuridik shaxsga soliq solish maqsadida ulgurji-chakana savdoni amalga oshiruvchi korxona sifatida qaraladi.

2015-yilning 1-yanvaridan boshlab to'liq hisobot (soliq) davridagi butun tovar aylanmasiga ulgurji hamda ulgurji-chakana savdoni amalga oshiruvchi korxonalar uchun belgilangan yagona soliq to'lovi stavkasi qo'llaniladi (soliq solinadigan bazaga nisbatan 5%) (MV va DSQning 3.03.2015 yildagi MM/04-01-32-14/231/214 va 16/3-4061-son axborot xati). Belgilangan soliq stavkasi plastik kartalar bilan to'langan tovar aylanmasidan 5%ga pasayishi mumkin.

Agar tovarlarni naqd pulsiz hisob-kitob bo'yicha realizatsiya qilish o'tgan oy uchun tovar aylanmasi umumiy hajmining 10%idan oshmasa, siz chakana savdo korxonasi hisoblanasiz. Ushbu holda YaST hisob-kitobida alohida ustunlarda 1 va 4%lik stavkalarda chakana tovar aylanmasidan tushumni ko'rsatishingiz zarur. Tovarlarni naqd pulsiz hisob-kitob bo'yicha realizatsiya qilishga ham, savdo shoxobchasining joylashgan joyiga bog'liq holda, 1 va 4 %lik stavkalarda soliq solinadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Agar tovarlarni naqd pulsiz hisob-kitob bo'yicha sotish o'tgan oy uchun tovar aylanmasi umumiy hajmining 10%idan oshsa, siz butun 2015 yil mobaynida ulgurji-chakana savdo korxonasi hisoblanasiz va barcha tushumingizga 5%lik stavkada soliq solinadi.

5%lik yagona stavka chakana va ulgurji tovar aylanmasi bo'yicha alohida-alohida hisob yuritish zaruratini istisno etmaydi. Buni savdo faoliyatining u yoki bu turi ustun turgan taqdirda YaSTning eng kam miqdorini hisoblab chiqarish tartibidagi farqlar taqozo etadi.

Agar yuridik shaxsning hisobot choragi yakunlari bo'yicha asosiy faoliyat turi:

chakana savdo bo'lsa – u YaSTning eng kam miqdorini aynan shunday faoliyat turini amalga oshirayotgan yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan to'lanadigan qat'iy belgilangan soliq miqdoridan kelib chiqib hisoblaydi (Yagona soliq to'lovining eng kam miqdori kiritilishi munosabati bilan chakana savdo korxonalari tomonidan yagona soliq to'lovini hisoblab chiqarish va to'lash tartibi to'g'risidagi nizom¹);

ulgurji savdo yoki boshqa faoliyat turi bo'lsa – u hisobot choragi uchun o'zi egallagan yer uchastkasi maydonidan kelib chiqib YaSTning eng kam miqdorini yer solig'ining 3 baravaridan kam bo'lmagan miqdorda hisoblaydi (Yagona soliq to'lovining eng kam miqdori kiritilishi munosabati bilan yagona soliq to'lovini hisoblab chiqarish va to'lash tartibi to'g'risidagi nizom²).

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida. 2016-yil 13-aprel. № O'RQ-404.
2. O'zbekiston Respublikasining Qonuni Elektron hujjat aylanishi to'g'risida (O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2004 y., 20 –son, 230 –modda; Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21. 04. 2021 y., 03/21/683/0375 –son)
3. Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish xarajatlarini tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risidagi NIZOM 54-son 05.02.1999 y
4. Egamberdiyeva S. R. Moliyaviy va boshqaruv hisobi. O'quv qo'llanma. - T.: Fan va texnologiya, 2019. 289 b.

5. Voxidov S.V. Maxamadiyev A.Voxidov T. Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobining xususiyatlari.-T. «Adabiyot jamg'armasi».2004 y.
6. Umurzaqov D. Biznesda amaliy buxgalteriya hisobi. Darslik. –N.: Sunrise-pro, 2024. – 379 b.
7. Norbekov D., Misirov K., Tashmanov G'. Moliyaviy va boshqaruv hisobi. O'quv qo'llanma. - T.: Iqtisod-moliya, 2018. - 194 b.
8. Accounting Information Systems, Seventh Yedition. James A. Hall, 2011, South Wyeestern Cyengage Learning, USA.
9. Karimov A., Mukumov Z. , Tulayev M. , Kurbanbayev J. , Raxmonov Sh. Buxgalteriya hisobining axborot tizimlari. O'quv qo'llanma. – T. : "Iqtisod-moliya", 2018 y. – 194
10. Sagl S. Warren, James M. Reyeve, Jonathan Ye. Duchac. Accounting. (ISBN: - 13: 978 - 1 - 133 - 60760 - 1) USA, 2014. 25th Yedition.
11. Abdulazizovich, X. U. B. (2025). BILIMLAR IQTISODIYOTI SHAKLLANISHINING USTUVOR YO 'NALISHLARI. Journal of new century innovations, 74(2), 65-70.
12. Abdulazizovich, X. U. B. (2025). INNOVASION FAOLIYATNING MOLIVAVIY TA'MINOTINI KUCHAYTIRISH ZARURLIGI VA OMILLARI TAHLILI. Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting, 5(03), 142-146.
13. Xolmirzayev, U. B. (2024). Bilimlar iqtisodiyoti jamiyat taraqqiyotini zamonaviy bosqichining asosidir. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 2(6).
14. Abdulazizovich, X. U. B. (2023). Moliyaviy aktivlar hisobini yuritishda xalqaro standartlar qoidalarini qo'llash masalalari. Ilmiy monografiya. Toshkent–2023.
15. Xolmirzayev, U. B. (2023). Bilimlar iqtisodiyoti va fan sohasi tushunchalari tizimining xususiyatlari. YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT, 1(11-12).

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>